

*Н. О. Завадська,
к. е. н., доцент, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя
Г. Ю. Кучерова,
к. е. н., доцент, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя*

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE NATURE AND SIGNIFICANCE OF THE TAX CODE FOR THE NATIONAL ECONOMY

Розглянуто сутність та охарактеризовано значення Податкового кодексу для національної економіки України. Проведено аналіз податкових надходжень у посткризовий період. Відзначено переваги та недоліки податкових новацій.

The essence and meaning of the tax code described in the national economy of Ukraine. The analysis of tax revenues in the post-crisis period. The advantages and disadvantages of tax innovations.

Ключові слова: Податковий кодекс, податкові новації, принципи, оподаткування, податкова система, податки, збори, недоліки, переваги.

Key words: Tax code, tax innovations, principles of taxation, tax system, taxes, duties, drawbacks, advantages.

ВСТУП

Податкова система України є однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн європейського регіону, але й у світовому масштабі. Це регулярно підтверджують міжнародні рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні. Так, у рейтингу податкових систем Paying Taxes 2010, підготовленому Світовим банком спільно з Price Waterhouse Coopers, Україна посіла 181 місце із 183 досліджуваних. За даними дослідження, звичайне українське підприємство протягом року робить 147 податкових платежів, що є найгіршим показником у світі. Для порівняння: у Росії компанія здійснює 11 платежів, у Польщі — 40, у Чехії — 12, у Білорусі — 107, у Грузії — 18, у США — 10, у Франції — 7, у Китаї — 7 [7]. Тобто, реформування податкової системи вкрай важливий та потрібний етап розвитку національної економіки.

МЕТА СТАТТІ

Мета дослідження полягає у розкритті значення податкового кодексу для національної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням та вдосконаленням положень Податкового кодексу України та його значення для вітчизняної економіки займалися Єфіменко Т.І., Бадида М.П., Лучка А.В., Луніна І.О. Проблематика теорії та практики функціонування податкової системи, вирішення проблеми розробки та реалізації політики оподаткування як важливого економічного важеля регулювання знайшла своє відображення у працях Молдована О.О. Барабанової В.В., Ільєнко Р.В., Варналія З.С., Вахновської Н.А., Воробійова Ю.М., Корнієнко Т.Н. Проте адаптація податкових нововведень в економіці держави потребують подальших досліджень.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Прийняття Податкового кодексу ознаменовано початком нової ери податкового законодавства України. Проте, це тільки перші кроки у здійсненні податкової реформи. Аналіз окремих норм і положень Податкового кодексу та їх дослідження з метою удосконалення набуло особливої актуальності і значимості, оскільки саме цей документ регулює відносини стягнення податків і зборів, порядок їх адміністрування, права й обов'язки як платників, так і податківців, відповідальність за порушення податкового законодавства.

Удосконалення податкової політики держави зазвичай пов'язується із розробкою та ухваленням Податкового кодексу. Розроблення податкового кодексу в Україні почалося ще в середині 90-х років ХХ століття. У той час над створенням аналогічних документів працювали уряди усіх країн СНД. Декільком із них розпочату роботу вдалося завершити ще в минулому сторіччі.

Так, Казахстан, де Податковий кодекс прийняли ще 1995 року, став лідером у цьому напрямі. На початку 2000 років країна почала роботу над новим варіантом цього нормативного акту, який набрав чинності з 2009 року. Інші країни СНД просувалися цим шляхом не так швидко, але теж результативно. Наприклад, у Киргизії податковий кодекс прийняли у 1996 році, у Молдові — у 1997 році. У Російській Федерації перша частина податкового кодексу почала діяти у 1999 році, а друга частина набрала чинності у січні 2001 року. У Білорусі податковий кодекс діє з січня 2004 року. Тоді ж були прийняті відповідні акти у Таджикистані та Грузії. У 2005 році запровадив податковий кодекс Туркменістан, а через два роки — Узбекистан [5].

Серед різних підходів до формування документа, який би містив узагальнені положення стосовно прав платників, слід згадати "Біль про права платників податків". Він розроблений і прийнятий у США, Канаді та деяких інших країнах. Загалом 42 держави світу мають законодавчі або нормативні акти, де формалізовано узагальнені права платників — податкові кодекси, акти законодавства, нормативні та адміністративні документи — накази та інструкції [5].

Податковий кодекс України набрав чинності 01.01.2011. До прийняття цього документа діяли тисячі нормативно-правових актів, що регулювали відносини у сфері оподаткування. Даний документ регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [1].

Позитивним є суттєве зменшення кількості податків та зборів, як загальнодержавних (з 29 до 18), так і місцевих (з 14 до 5). Із вступом в дію Податкового кодексу зазнав змін перелік загальнодержавних і місцевих податків і зборів, у порівнянні з раніше діючими нормами Закону України "Про систему оподаткування" від

Таблиця 1. Динаміка та структура податкових надходжень зведеного бюджету України, млн грн.

Найменування показника	2007 р.	2008 р.	2008 р./ 2007 р. %	2009 р.	2009 р./ 2008 р. %	2010 р.	2010 р./ 2009 р. %	2011 р.	2011 р./ 2010 р. %
Податкові надходження	161 264, 2	227 164, 8	140,9	208 073, 2	91,6	234 447, 7	112,7	334 691, 9	142,8
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	69 189, 3	93 752, 6	135,5	77 533, 3	82,7	91 388, 3	117,9	115 321, 5	126,2
Податки на власність	1 354, 6	1 558, 4	115,0	1 538, 4	98,7	1 905, 4	123,9	673, 6	35,4
Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	5 948, 2	9 291, 9	156,2	11 230, 6	120,9	12 709, 5	113,2	14 826, 4	116,7
Внутрішні податки на товари та послуги	71 914, 4	107 036, 8	148,8	107 682, 6	100,6	115 932, 9	107,7	164 012, 9	141,5
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	10 037, 6	12 302, 6	122,6	6 929, 3	56,3	9 071, 8	130,9	11 774, 1	129,8
Місцеві податки і збори	729, 9	819, 9	112,3	808, 6	98,6	819, 4	101,3	2 504, 1	305,6
Інші податки та збори	2 820, 1	3 222, 5	114,3	3 158, 9	98,0	3 439, 7	108,9	4 387, 9	127,6

25.06.1991 № 1251-ХІІ. Оскільки податкова система зазнала кардинальних змін, доцільно провести аналіз податкових надходжень до зведеного бюджету України (табл. 1).

За даними таблиці 1 спостерігаємо зниження обсягів податкових надходжень у 2009 році, що пояснюється впливом фінансово-економічної кризи на економіку держави, проте її поступове відновлення простежується вже у 2010 році, де темп росту податкових надходжень склав 112%, а у 2011 році — 142%. Суттєвий вклад у дохідну частину бюджету України внесли такі групи податків: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості (темп росту у 2010 році склав 117%, у 2011 році — 126%), що віднесено за рахунок темпу росту податку на прибуток підприємств (136%) та податку на доходи фізичних осіб (118%); внутрішні податки на товари та послуги (темп росту у 2010 році склав 107%, у 2011 році — 141%), податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (темп росту у 2010 році склав 130%, у 2011 році — 129%), інші податки та збори (темп росту у 2010 році склав 108%, у 2011 році — 127%). Особливого значення у 2011 році набувають місцеві податки та збори, темп росту яких склав 305%, див. табл. 2, 3.

Спрощення системи оподаткування для малого бізнесу призвело до перевищення планових показників, окрім збору за місця для паркування транспортних засобів, механізм адміністрування якого потребує перегляду.

У 2010 році у місцевих податках вагому частку займали ринковий збір (62%) та комунальний податок (18%).

Проте Податковим кодексом було скасовано комунальний податок, витрати на адміністрування якого були занадто суттєвими порівняно із надходженнями до бюджетів, та який вже давно не застосовується в жодній країні СНД і є елементом пострадянської системи оподаткування; ринковий збір, справляння якого могло негативно вплинути на подальший розвиток суб'єктів малого підприємництва в умовах обмеження сфери застосування спрощеної системи оподаткування та скорочення переліку податків і зборів, які включаються до складу єдиного податку; податок із реклами, який було запроваджено ще на початковому етапі розвитку вітчизняної системи оподаткування і в сучасних економічних умовах суперечив принципу рівності в оподаткуванні; інші місцеві податки, що

не забезпечували значних надходжень до місцевих бюджетів: збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг, збір за право використання місцевої символіки, збір із власників собак, збір за участь у бігах на іподромі, збір за виграш на бігах на іподромі, збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі, збір за право проведення кіно- і телезйомок, збір за видачу ордеру на квартиру, збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей [6].

Але цей факт не вплинув на загальний обсяг місцевих податкових надходжень. Вже у 2011 році основним джерелом місцевих податкових доходів стали збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (17%) та єдиний податок (79%). У структурі єдиного податку у 3 рази переважають надходження від фізичних осіб, що пояснюється складнощами переходу юридичних осіб на спрощену систему оподаткування.

Їх обмеження полягають у граничному обсязі доходів (5 млн грн.) та найманих працівників (50 співробітників), проте тільки розмір доходу впливає на розмір податкової ставки. Тобто, негативним залишається те, що змінюються як база оподаткування, так і самі ставки. Також відсутній механізм стимулювання у самому податку, що суперечить його призначенню, стимулювати та розвивати малий бізнес. Саме це підкреслює те, що отримані високі результати надходжень за рахунок податкових нововведень не кінцеві, є певні напрями вдосконалення механізму адміністрування та розвитку саме стимулюючої функції єдиного податку.

Таблиця 2. Місцеві податки і збори за 2010 рік

Найменування показника	План	Факт	Виконання, %	Питома вага, %
Місцеві податки і збори	841 735 019,41	819 448 795,94	97,3	100
Податок з реклами	55 300 479,99	55 678 135,70	100,6	6,79
Комунальний податок	159 497 799,18	151 160 485,60	94,7	18,45
Збір за припаркування автотранспорту	46 667 123,94	41 088 804,09	88,0	5,01
Ринковий збір	521 017 354,06	513 471 930,21	98,5	62,66
Збір за видачу ордеру на квартиру	114 333,50	123 882,42	108,3	0,02
Курортний збір	2 536 853,00	2 695 912,73	106,2	0,33
Збір за право використання місцевої символіки	27 062 812,00	27 066 364,60	100,0	3,30
Збір за право проведення кіно- і телезйомок	55 300,00	72 720,48	131,5	0,01
Збір за право проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей	166 160,00	155 364,77	93,5	0,02
Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг	29 118 791,74	27 745 715,09	95,2	3,39
Збір із власників собак	198 012,00	189 480,25	95,6	0,02

Таблиця 3. Місцеві податки і збори за 2011 рік

Найменування показника	План	Факт	Виконання, %	Питома вага, %
Місцеві податки і збори	2 333 865 427	2 504 119 458	107,2	100
Збір за місяця для паркування транспортних засобів	138 474 989	56 528 418	40,8	2,26
Туристичний збір	24 608 296	27 749 129	112,7	1,11
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	376 499 202	431 935 420	114,7	17,25
Єдиний податок	1 794 282 939	1 987 906 491	110,7	79,39

Таблиця 4. Структура податкових надходжень України, %

Найменування показника	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Податок на прибуток підприємств	21,3	21,1	15,9	17,2	16,5
Податок з доходів фізичних осіб	21,6	20,2	21,4	21,8	18,0
Податок на додану вартість	36,8	40,5	40,7	36,8	38,9
Податкові надходження	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Важливим моментом із прийняттям Податкового кодексу є зміни у одному з головних податків — податку на прибуток, які стосуються не лише ставки податку, а й порядку його адміністрування. В останні роки ефективність механізму адміністрування податку на прибуток різко знизилася. Для платників ключовою проблемою стали надмірні витрати на ведення обліку та підготовку звітності. За даними Світового банку та МФК, вони становлять 280 людино-годин, що в кілька разів більше, ніж у країнах ЄС. У грошовому вираженні витрати корпоративного сектора на адміністрування даного податку в Україні перевищують 1 мільярд гривень [8]. Це, головним чином, пояснюється значними відмінностями бухгалтерського та податкового обліків, та як наслідок, необхідністю ведення обох видів обліку одночасно. Постійні зміни в частині включення окремих витрат до складу валових, а також методів визначення окремих статей доходів та витрат стали призводити до того, що більшість підприємств, використовуючи прогалини у законодавстві, навчилася легально мінімізувати нарахування податку на прибуток майже до нуля; створилася низка схем, застосування яких дозволяло штучно звузити базу оподаткування [8].

Проте слід відзначити позитивні моменти з прийняттям Податкового кодексу в частині підвищення ефективності фіскальної функції податку на прибуток, а саме:

- знижено ставку податку на прибуток (з 01.04.2011 по 31.12.2011 — до 23%, з 01.01.2012 по 31.12.2012 — до 21%; з 01.01.2013 по 31.12.2013 — до 19%; з 01.01.2014 ставка податку складатиме 16%). Таким чином, внаслідок зменшення ставки податку до 16% Україна матиме одну з найнижчих номінальних ставок. У ЄС найнижчі ставки застосовуються переважно у країнах Центрально-Східної Європи як наслідок конкуренції — змагання країн за залучення капіталу через формування максимального сприятливого податкового режиму. Наведемо ставки податку на прибуток у деяких країнах ЄС [9]: Болгарія — 10%; Чехія, Польща, Словаччина — 19%; Румунія — 16%; Кіпр — 10%; Латвія, Литва — 15%; Естонія — 21%; Угорщина — 20,6%;

- методологічні засади визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток наближено до бухгалтерського обліку, у тому числі використання даних бухгалтерського обліку, скоригованих на тимчасові податкові різниці; визнання та класифікація доходів і витрат за принципом "нарахування та відповідності доходів та витрат", прийнятим у бухгалтерському обліку, тобто, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів, з урахуванням певних обмежень;

- удосконалено амортизаційну політику, зокрема розширено класифікацію основних засобів у податковому обліку, збільшено групи основних фондів з 4 до 16 та встановлено мінімально допустимі строки корисного їх використання, які значно менші раніше діючих.

Зміни в частині зменшення ставки податку торкнулися й податку на додану вартість. Так, стаття 193.1 Податкового кодексу встановлює ставку податку на додану вартість у розмірі 17% (з 01.01.2014, за податковими зобов'язаннями із податку на додану вартість, що виникли з 01.01.2011 до 31.12.2013 включно, ставка податку становить 20%). Новацією є запровадження відповідно до ст.200.18 Податкового Кодексу автоматичного відшкодування податку на додану вартість. Суми податку, не відшкодовані платникам протягом визначеного строку згідно зі ст.200.23 Кодексу, вважаються заборгованістю бюджету з відшкодування податку на додану вартість. На суму такої заборгованості нараховується пеня на рівні 120% облікової ставки НБУ, встановленої на момент виникнення пені, протягом строку її дії, включаючи день погашення. Платникам податку на додану вартість встановлено місячний податковий період. Платники мають право на застосування нульової ставки податку, на прибуток на період з 01.01.2011 до 01.01.2016 можуть вибрати квартальний податковий період.

Положення Податкового кодексу щодо ставки податку з доходів фізичних осіб знову відновлюють прогресивну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб. Так, відповідно до ст.167.1 Кодексу, ставка податку становить 15% бази оподаткування, а у разі, якщо база оподаткування в календарному місяці перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року, до суми такого перевищення застосовується ставка 17%. З метою вивільнення часу платників податків, спрощення процедури подання звітності у податкові органи, зменшення паперового документообігу та спілкування з представниками фіскальних органів контролю, платники податків, що належать до великих та середніх підприємств відповідно до ст. 49.4 Податкового кодексу, подаватимуть податкові декларації до органу державної податкової служби в електронній формі.

Розглянемо, яким чином вплинули зміни на динаміку надходжень та їх структуру за провідними податками (табл. 4; 5). Так, протягом досліджуваного періоду основна частка надходжень складалася за рахунок податку на додану вартість (36—40%). Майже порівну розподілилися частки доходів від податку на прибуток та з доходів фізичних осіб. Темпи росту загального обсягу податкових надходжень за 2011 рік (142%) досягають показників 2008 року (140%), що є результатом поступового відновлення економіки від впливу наслідків фінансово-економічної кризи.

Найнижчий показник темпів росту податкових надходжень спостерігається у 2009 році, що обумовлено кризою несприятливих та спадом економіки. Це підтверджують найнижчі серед розглянутих груп податків показники темпів росту податку на прибуток, які у 2009 році становили всього 69%. За податком з доходів фізичних осіб ми спостерігаємо суттєво нижчі темпи зростання за 2011 порівняно з 2008 роком. Саме за цим напрямом необхідно активізувати стимулюючу функцію оподаткування, інакше період відновлення для даної групи суб'єктів оподаткування затримається на декілька років.

Заохоченню підприємницької активності також сприятиме й низка локальних нововведень [2]: спрощення процедури адміністративного оскарження рішень податкової служби; заборона на вилучення контролюючими органами оригіналів первинних документів; скорочення кількості контролюючих органів і зменшення тривалості податкових перевірок.

У підсумку можна відзначити позитивну динаміку податкових надходжень, проте про її ефективність говорити можна тільки у контексті соціально-економічного зростання держави та її регіонів.

Розуміючи новизну, складність та всеосяжність Податкового кодексу, відповідно до п. 7 підрозділу 10 Прикінце-

Таблиця 5. Динаміка податкових надходжень України, млн грн.

Найменування показника	2007 р.	2008 р.	Темп росту,%	2009 р.	Темп росту,%	2010 р.	Темп росту,%	2011 р.	Темп росту,%
Податок на прибуток підприємств	34407,2	47856,8	139,1	33048,0	69,1	40359,1	122,1	55097,0	136,5
Податок з доходів фізичних осіб	34782,1	45895,8	132,0	44485,3	96,9	51029,3	114,7	60224,5	118,0
Податок на додану вартість	59382,8	92082,6	155,1	84596,7	91,9	86315,9	102,0	130093,8	150,7
Податкові надходження	161264,2	227164,8	140,9	208073,2	91,6	234447,7	112,7	334691,9	142,8

вих положень Податкового кодексу, штрафні санкції за порушення податкового законодавства за період із 01.01.2011 р. по 30.06.2011 р. застосовувались у розмірі не більше 1 гривні за кожне порушення, а штрафні санкції до платників єдиного податку за порушення у 2012 році порядку обчислення, правильності заповнення податкових декларацій платника єдиного податку та повноти сплати сум єдиного податку платниками взагалі не застосовуються.

Для роз'яснення норм Податкового кодексу та практики його застосування у кожному органі державної податкової служби створено постійно діючі консультативні центри. Також податковими органами створені консультативні центри в обласних державних адміністраціях, в інших державних органах, на ринках. На сьогодні працює всього 700 таких консультативних центрів [4].

Позитивними наслідками податкової реформи для України з прийняттям Податкового кодексу будуть формування сприятливого фіскального простору та збільшення обсягу коштів, мобілізованих до публічних фондів, передусім за рахунок зменшення обсягу ухиляння від сплати податків, мінімізації оподаткування, активізації роботи з податковою заборгованістю. Проте, як показують дослідження, півтора року існування Податкового кодексу засвідчили, що не за всіма напрямками вдалося в повній мірі досягти поставленої мети із впровадження нововведень.

Так, Кодекс було прийнято на старій законодавчій базі з її недоліками, що підтверджується чисельними поправками. Так, за час існування Кодексу вже було прийнято 27 законодавчих актів щодо внесення змін до основного документа.

Більшість змін було внесено із порушенням принципу стабільності [10], що в тому числі ускладнює суб'єктам господарювання фінансове планування їх господарської діяльності у перспективі та змушує швидко вносити корективи до фінансових планів. Активізація стимулюючої функції оподаткування залишається на малоефективному рівні, а принципи Податкового кодексу лише частково стимулюють суб'єкти господарювання.

Окрім цього, одночасне зниження до кінцевих значень ставок податку на прибуток підприємств та ПДВ призведе до значного падіння доходів державного бюджету (на 2,8 % від ВВП або майже 10 % його загальних доходів). Проте, компенсаційні джерела, які дозволили б покрити втрату доходів у Податковому кодексі, не визначені. Також не визначено, за рахунок стримування яких статей видатків бюджету буде компенсуватися звуження дохідної бази від зменшення ставок податків. Сумнівним також, з точки зору доцільності та ефективності, є положення стосовно зниження ставки ПДВ. Даний податок є одним із непрямих податків, тому фактичним суб'єктом оподаткування є кінцевий споживач, а не підприємство, що його сплачує. Таким чином, зниження ставки ПДВ до 17% в умовах гострого дефіциту ресурсів не є оптимальним із точки зору економічної ефективності. А отже, необхідно зосередитися на зниженні імпліцитної ставки податку на прибуток і лише за наявності ресурсів переходити до зниження ставки ПДВ, але в довгостроковій перспективі [11].

ВИСНОВКИ

Неможливо зменшити значення прийняття Податкового кодексу для національної економіки, який став символом реформування податкової системи. Уся трансформація проходить як з позитивними, так і з не-

гативними проявами. Проте зазначимо, що якщо вектор податкових реформ буде скориговано на забезпечення соціально-економічного розвитку держави, то будь-які зміни ставок або бази оподаткування не стануть причинами тінізації економіки та зниження ефективності фіскальної функції держави. Необхідність удосконалення податкової системи в контексті її гармонізації та адаптації до вимог європейського законодавства є важливим і першочерговим завданням для національної економіки, оскільки саме цей аспект бюджетної політики стає на перешкоді вільного інвестування у економіку країни. Саме Податковий кодекс має стати символом діючої та ефективної системи оподаткування в Україні і, як наслідок, соціально-економічного росту країни загалом.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Модернізація України — наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К.: НІСД, 2011. — 432 с.
3. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Ковальчук М. Новація податкового кодексу України — основа гармонізації до європейських стандартів/ М. Ковальчук // Юридичний журнал. — 2001. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua>.
5. Кузнецов К. Податковий кодекс — недосяжна мрія? / К. Кузнецов // Економічна правда. — 26 жовтня 2009 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>
6. Корнієнко Т.Н. Місцеві податки і збори в податковому кодексі України — шлях до зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів/ Т.Н. Корнієнко, С.А. Корнієнко // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. Науково-теоретичний журнал. — 2011. — № 1. — С. 111—116.
7. Молдован. О. Податки і збори: менше не завжди краще / О. Молдован // Економічна правда. — 15 листопада 2010 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>
8. Хорошева Е.И. Основные нововведения налогового кодекса и их значения для развития национальной экономики и стимулирования деловой активности / Е.И. Хорошева, Е.М. Пиваев // Вісник Донецького університету. Сер. Економіка і право, спецвип. — 2011. — Т. 2. — С. 353—355.
9. Молдован О. Податок на прибуток: на що чекати бізнесу? / О. Молдован // Економічна правда. — 08 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>.
10. Уманець Т.В. Адаптація податкової системи до Податкового кодексу України: переваги та недоліки/ Т.В. Уманець, Г.В. Пінчук // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. — Економічні науки. Науково-теоретичний журнал. — 2012. — № 1. — С. 107—111.
11. Вахновська Н.А. Проблеми розвитку податкової системи України / Н.А. Вахновська, М.І. Купира // Економічний форум: науковий журнал. — 2012. — № 2. — С. 336—343.

Стаття надійшла до редакції 27.12.2012 р.